

TUNNETUOKIOT PRODUKTIO

Tunnetaitojen tukeminen päiväkodissa

Kati Heinonen

TUNNETUOKIOT PRODUKTIO

Tunnetaitojen tukeminen päiväkodissa

Kati Heinonen

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan virka-
kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Heinonen, Kati. Tunnetuokiot produktio. Tunnetaitojen tukeminen päiväkodissa. Helsinki, kevät 2015, 61 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyö produktiossa suunniteltiin, toteutettiin ja arvioitiin toimintaa, jolla voitiin tukea lasten tunnetaitojen kehitystä päiväkodissa. Päämääränä oli, että produktiossa mukana olevan päiväkodin käyttöön saataisiin valmis työskentelyväline tunnetaitojen kehityksen tukemiseen. Toimintatuokioissa pyrittiin innostamaan lapsia pohtimaan tunteita ja tunnetaitoja.

Produktiomuotoisena opinnäytetyönä työn painopiste oli lapsiryhmän kanssa toteutettavissa toimintatuokioissa. Produktio toteutettiin 21 lapsen esikouluryhmässä. Produktioon suunniteltiin viisi toimintatuokiota, jotka toteutettiin. Työskentelyn teemoiksi valittiin tunteiden nimeäminen, empatia, yhteistyö ja tunteiden ilmaisu. Toimintatuokioiden sisältönä oli tunnistaa ja nimetä tunteita, harjoitella sosiaalisia taitoja sekä tunteista kertomista. Toimintatuokioissa harjoiteltiin ryhmässä toimimista. Tuokiot toteutettiin toiminnallisina menetelmin.

Produktion toteutus onnistui hyvin. Produktion arviointia varten kerättiin tuokioihin osallistuneiden lasten sekä varhaiskasvattajien palautteita. Lisäksi arvioitiin itse produktion onnistumista. Materiaalivihko otettiin päiväkodin varhaiskasvattajien toimesta myönteisesti vastaan ja he kertoivat käyttävänsä sitä jatkossa. Materiaalia aiotaan soveltaa tunnetaitojen harjoittelussa lasten kanssa.

Asiasanat: varhaiskasvatus, tunnekasvatus, vuorovaikutus, tunnetaidot, sosiaaliset taidot

ABSTRACT

Heinonen, Kati. Supporting emotional skills in day care center. 61 p., 4 appendices. Language: Finnish. Helsinki, spring 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services

The goal of this thesis was to plan, execute and evaluate activities that support the development of children's emotional skills. The goal was that the cooperating day care center could get a prepared model for emotional skills education. The goal was to inspire children to ponder on emotions and emotional skills.

The thesis is a production, focusing on organizing functional moments with children. Five sessions were planned and executed. The goal was to identify and name emotions, exercise social skills and discuss emotions. The moments were executed in functional methods.

According to the feedback, the implementation was excellent. Assessment of the production was collected from the participants and educators. The educators intended to use the material in the future.

Keywords: emotions, emotional education, social interaction,

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS	8
2.1 Varhaiskasvatuksen käsite, tasot ja tavoitteet	8
2.2 Esiopetus	11
3 PÄIVÄKOTI-IKÄISEN TUNNETAIDOT	14
3.1 Sosiaalisten taitojen kehitys	14
3.2 Tunne-elämän kehitys	16
3.3 Kehityksen haasteet	18
3.4 Tunnetaitojen tukeminen	20
4 TUNNETUOKIOT PRODUKTIO	21
4.1 Tunnetuokiot produktion tarkoitus ja tavoitteet	21
4.2 Tunnetuokiot produktion toimintaympäristö ja yhteistyökumppani	21
4.3 Tunnetuokiot produktion suunnittelu	22
4.4 Tunnetuokiot produktion toteutus	26
4.4.1 Tunteiden sävyt	27
4.4.2 Tunnehattu	28
4.4.3 Taikamatto	29
4.4.4 Labyrintti	30
4.4.5 Pantomiimi	31
4.5 Tunnetuokiot produktion toteutuksen arviointi	32
4.5.1 Lasten palautteet tunnetuokiot produktiosta	33
4.5.2 Varhaiskasvattajien arviointi ja palaute	34
4.5.3 Itsearviointi	35
5 POHDINTA	36
5.1 Ammatillinen kasvu	36
5.2 Tunnetuokiot produktion eettisyys ja luotettavuus	37
5.3 Jatkotyöskentely	38
LÄHTEET	39
LIITE 1: TUNNETUOKIOT PRODUKTIO	44

LIITE 2: Tiedote vanhemmille.....	48
LIITE 3: Tunnetuokioiden arviointilomake varhaiskasvattajille	49
LIITE 4: TUNNETUOKIOT PRODUKTION MATERIAALIVIHKO	50

1 JOHDANTO

Tunnetaitoja ovat omien tunteiden tiedostaminen, toisten tunteiden huomaaminen tilannevihjeiden ja tunneilmaisun pohjalta, oman kulttuurin mukaisen tundesananaston käyttäminen, toisten tunteiden sympaattinen ja empaattinen myötäeläminen sekä epämukavien tunteiden säätely. (Kokkonen 2005, 14–15.)

Ajatus tämän opinnäytetyön aiheesta syntyi keskustelusta lasten tunnetaitojen tukemisesta erään lastentarhanopettajan kanssa. Mielenkiintoni aihetta kohtaan heräsi ja ajattelin, että olisi kiinnostavaa selvittää millä tavoin lasten tunnetaitoja voisi tukea päiväkodin arjessa. Keskustelu havahdutti minut miettimään työvälineitä lapsen kehityksen tukemiseen. Pohdin vuorovaikutustaitojen, tunnetaitojen ja empatiakyvyn merkitystä lapsen kehitykselle. Näiden taitojen kehittäminen ja ylläpitäminen ovat aina ajankohtaisia iästä riippumatta. Näistä ajatuksista muotoutui lopullinen opinnäytetyöni aihe, joka on tunnetuokioproduktio mallin kehittäminen ja toteuttaminen päiväkodin lapsiryhmissä.

Sosiaalisista ja emotionaalisista taidoista merkityksellisiä ovat ryhmään liittymisen ja ryhmässä toimimisen taidot. Tärkeitä ovat myös ongelmanratkaisutaidot, tunteiden sanallinen ilmaisu, kuunteleminen, jakaminen, auttaminen ja empatiakyky, sekä itsesäätely ja aggression kontrollointi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 181.)

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja työelämälähtöinen. Tunnetaidoista puhuminen on ajankohtaista varhaiskasvatuksen kentällä. Opinnäytetyötä tehdessäni sain mahdollisuuden perehtyä laajemmin tähän kiinnostavaan aihepiiriin. Minua kiinnosti erityisesti lapsen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa lastentarhanopettajan näkökulmasta. Kehittämäni toimintatuokioiden malli on siis siirrettävissä laajemmalti muihin päiväkodeihin.

Opinnäytetyön produktiossa esittelen lapsen tunnetaitojen kehitystä tukevaa toimintaa. Suunnittelen toimintatuokioita, jotka ovat helposti toteutettavissa erilaisissa ympäristöissä ja erilaisille lapsiryhmille. Päivähoidon lisäksi produktio

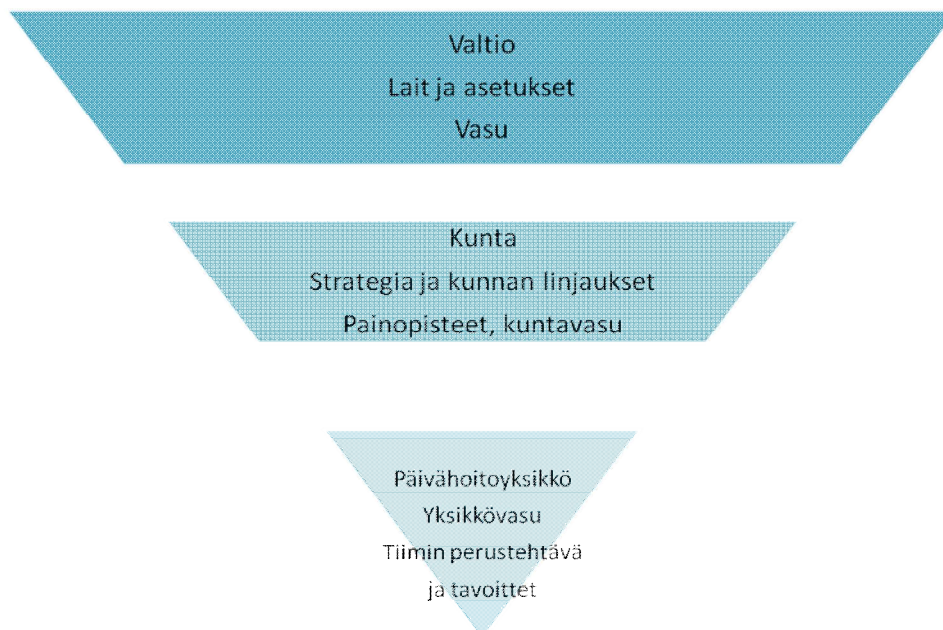
sopii toteutettavaksi muissakin varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Kehittämäni toimintatuokioiden malli on siis siirrettävissä laajemmalti muihin päiväkoteihin.

Jotta ihminen pystyisi toimimaan osana yhteiskuntaa, hänen tulee kehittyä niin sosiaalisesti kuin persoonaltaankin - molempia tarvitaan. Sosiaalisessa kehityksessä on kyse yksilön vuorovaikutuskäyttäytymisen piirteistä toisin sanoen sopeutumisesta yhteisöön. (Pulkkinen 2010, 183.)

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatuksen käsite, tasot ja tavoitteet

Varhaiskasvatusta ohjaa valtio. Valtio luo lakien ja asetusten perusteella rajat, joiden puitteissa varhaiskasvatusta järjestetään. Varhaiskasvatusta järjestettäessä kuntatasolla ja yksikkökohtaisella tasolla on huomioitava valtakunnalliset linjaukset sekä kunnalliset linjaukset. (Mikkola & Nivalainen 2011, 12.)

KUVIO 1. Varhaiskasvatuksen ohjauksen tasot (Mikkola & Nivalainen 2011, 12).

Varhaiskasvatusta suunnitellaan monella tasolla ja suunnittelua ohjaavat osittain päällekkäisetkin normit ja suositukset (Reunamo 2007, 120). Kuviosta 1 näkyy suomalaisen varhaiskasvatuksen tasot, joista ylin on valtakunnallinen ja alin edustaa päiväkotia ja sen sisäistä ryhmää (Mikkola & Nivalainen 2009, 12).

Lait, asetukset, linjaukset ja valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelevät varhaiskasvatusta (Stakes 2005, 8–9). Laadukkaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on tuottaa positiivisia vaikutuksia. Tähän tavoitteeseen pyritään lapsen arvostamisella ja kuuntelemisella. (Kronqvist 2012, 14–15.)

Varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. (THL 2013.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Lisäksi tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta sekä vanhempien osallisuutta lastensa varhaiskasvatuksessa. Kasvatus on sidoksissa kulttuuriin ja yhteiskunnan muutokseen, jonka tulee näkyä varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Kasvatuksen perinteinen tehtävä on kehittää parempaa yhteiskuntaa ja maailmaa. (Stakes 2005, 8.)

Varhaiskasvatusta ohjaa laki lasten päivähoidosta, joka on vuodelta 1973. Lakiin on tehty pieniä muutoksia ja päivityksiä vuosien varrella. Parhaillaan lakia lasten päivähoidosta ollaan uudistamassa varhaiskasvatuslaiksi. Uudessa lakiesityksessä on esitetty muutosta aiempiin säädöksiin. Varhaiskasvatuksen tavoitteita ja määritelmää ehdotetaan uudistettavaksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014a.) Laissa on säädetty, että lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoitoon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatus. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai huoltajan vakaumusta. (Laki lasten päivähoidosta 1973/36.)

Yhteiskunnassamme arvostetaan hyviä käytöstapoja, hyviä vuorovaikutustaitoja ja rehellisyyttä. Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden mukaisesti päivähoitossa kasvatetaan lapsia sopeutumaan yhteiskuntaan ja kunnioittamaan yhteiskunnan normeja sekä arvoja. Varhaiskasvattajat luovat omalla toiminnallaan lapsille mahdollisuuksia kasvaa ja kehittyä osaksi yhteiskuntaa. Muiden tärkeiden taitojen rinnalla ovat yhä merkityksellisempiä tunnetaidot ja sosiaalinen kompetenssi. Sosiaalinen kompetenssi sisältää osa-alueita, joiden hallitsemista vaaditaan yhteiskunnassa toimimisen lisäksi ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen kompetenssi tarkoittaa kykyä luoda

suhteita muihin ihmisiin, kykyä ratkaista ristiriitoja, hyvää itsetuntoa ja myönteistä minäkuvausta sekä yleisten normien tiedostamista: Sosiaalinen kompetenssi sisältää osa-alueita joiden hallitsemista vaaditaan yhteiskunnan lisäksi aina vuorovaikutuksessa. Myöhemmin elämässä näitä tunne-taitoja sekä sosiaalisen kompetenssin osa-alueita tarvitaan työpaikalla. Koska lapset tarvitsevat näitä taitoja myöhemminkin, on tärkeää harjoitella ja kehittää niitä. Omien tunteiden hallintaa sekä sosiaalista kompetenssia harjoitellaan arjessa esimerkiksi peleissä ja leikeissä.

Varhaiskasvattajan tehtävänä on huolehtia, että koko lapsen elämää koskevat kasvatuspäämäärät kuten henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavan käytös sekä toiminnan vahvistamisen ja asteittaisen itsenäisyyden lisääminen, näkyvät toiminnassa tasapainoisesti ja kattavasti. (Stakes 2005, 13.)

Varhaiskasvatusprosessi edistää lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista. Varhaiskasvatuksessa lapsi on aktiivinen tekijä ja toiminta ovat lapsilähtöistä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on, että kaikki lapset saisivat mahdollisimman samanlaiset lähtökohdat elämäänsä riippumatta elinoloistaan. Tavoitteena on myös antaa jokaiselle lapselle mahdollisuus kehittyä omien edellytysten mukaisesti. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 16–17.)

Varhaiskasvattajat ja vanhemmat yhdessä arvioivat milloin lapsi tarvitsee kasvunsa ja kehityksensä avuksi erityistä tukea. Lapsi voi tarvita tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen sekä tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla. Varhaiskasvatuksen tukitoimena lapsen fyysistä, psyykkistä ja kognitiivista toimintaympäristöä mukautetaan lapselle sopivaksi. Muuna tukena vahvistetaan suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksen arjen kuntouttavia elementtejä kuten arkeen luotavaa struktuuria, hyvää vuorovaikutusta ja lapsen oman toiminnan ohjausta sekä ryhmätoimintaa. (Stakes 2005, 35–36.)

Varhaiskasvatus on merkittävä osa perheiden elämää. Varhaiskasvatuksen tärkein yhteistyö tapahtuu perheiden kanssa. Varhaiskasvattajan vastuulla on tu-

kea vanhempien kotona tekemää kasvatustyötä. Kasvatuskumppanuus ja yhteinen työskentely lisäävät luottamusta kasvattajien välillä sekä edistävät lapsen edun toteutumista. Varhaiskasvattajalla on paljon mahdollisuuksia ja keinoja tukea lapsen kehitystä. Päiväkodit ja muut varhaiskasvatusympäristöt ovat erinomaisia sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Leikin keskellä lapset joutuvat ratkomaan ristiriitoja siten, että leikki voi jatkua positiivisessa ilmapiirissä kaikkia osapuolia miellyttäen. Yhteisissä peleissä lapset voivat kokea onnistumisen riemua ja joutuvat harjoittelemaan pettymyksen sietoa kohdatessaan tappion.

Marjatta Kekkonen on väitöskirjassaan Kasvatuskumppanuus puheena käsitellyt päivähoidon ja perheen yhteistyötä sekä vanhempien osallisuutta. Yhteistyö ja osallisuus on linjattu kasvatuskumppanuuden sisällöksi ensimmäisen kerran vuonna 2002 Suomessa. Tällöin on myös laadittu Valtioneuvoston periaatepäätöstä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. (Kekkonen 2012, 23.)

2.2 Esiopetus

Varhaiskasvatus, esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksessa tulee huomioida muun varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tavoitteet ja sisällöt. (Opetushallitus 2014, 6.)

Perusopetuslaissa säädetään, että esiopetusta on annettava oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Esiopetuksen tavoitteeksi laissa on määritetty lasten oppimisedellytysten parantaminen. (Perusopetuslaki 1998 § 1,2.)

Esiopetus muuttui 1.1.2015 velvoittavaksi. Esiopetus lisää tasa-arvoisuutta koulutuksen suhteen sekä ehkäisee syrjäytymistä. Velvoittavuuden tuoma pysyvyys tukee perheitä heidän kasvatustoiminnassaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013.)

Esiopetuksen tarkoituksena on valmistaa lasta tulevaan kouluelämään. Sen on ohjattava lapsia vastuulliseen toimintaan ja yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen

noudattamiseen sekä muiden ihmisten arvostamiseen. Keskeinen tehtävä esiopetuksessa on edistää lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Esiopetuksessa tuetaan ja seurataan lasten emotionaalista, psyykkistä, fyysistä, sosiaalista sekä kognitiivista kehitystä. Mahdollisia ongelmia pyritään ennaltaehkäisemään. Tärkeää on lasten terveen itsetunnon kehittäminen positiivisilla oppimistilanteilla ja onnistumisen kokemuksilla. (Opetushallitus 2014, 7.)

Esiopetuksen tavoitteet on valtakunnallisten tavoitteiden lisäksi jaettu yksityiskohtaisiin tavoitteisiin eli sisältöalueisiin. Sisältöalueiden tarkoituksena on toimia esiopetuksen suunnittelun ja toiminnan toteutuksen pohjana. (Opetushallitus 2000, 10.)

Esiopetuksen orientaatiot näkyvät ohjattujen esikouluhetkien lisäksi kaikessa lapsiryhmän toiminnassa. Orientaatioita pidetään esillä läpi arjen toimintojen ja oppiminen kulkee lapsiryhmän rinnalla koko ajan. Orientaatioita käsitellään erilaisen toiminnan kautta esimerkiksi: liikkumalla, ilmaisemalla ja tutkimalla.

KUVIO 2 Varhaiskasvatuksen jäsentyminen esiopetuksiksi (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007).

Sisältöalueiden lisäksi esiopetuksessa tarvitaan lapsen empatiakyvyn, itsenäisyyden ja omatoimisuuden kehittämistä. Sosiaalisten taitojen oppiminen on tässä vaiheessa erittäin tärkeää. Näiden taitojen avulla mahdollistuu parhaiten lapsen kokonaisvaltainen oppiminen. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 139.)

3 PÄIVÄKOTI-ikäISEN TUNNETAIDOT

3.1 Sosiaalisten taitojen kehitys

Varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tehtäviä on tukea lapsia löytämään oman itsensä ja saada oma äänensä kuuluviin. Omien rajojen etsiminen tapahtuu turvallisesti tutussa ryhmässä vuorovaikutuksessa lasten ja varhaiskasvattajien kanssa. Muilta saadun palautteen pohjalta lapsi voi turvallisesti pohtia millainen hän on ja mitkä ovat hänen omat rajansa. (Kurvinen, Neuvonen, Sivén, Vartiainen, Vihunen & Vilén 2013, 157)

Empatiakyky, joka tarkoittaa toisen asemaan asettumista, on tärkeä reagointikeino ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Lapsen on tärkeä pystyä aistimaan milloin hän on loukannut toista. Lapselle tärkeä taito on myös ymmärtää ja lukea toisten tunteita, jotta hän voi vastata niihin. Lapsen hyvinvointia voidaan lisätä antamalla hänelle keinoja selvittää ristiriitoja, asettua toisen asemaan ja kestää pettymyksiä. Tappion hyväksyminen ja toisen onnistumisen kestäminen ovat keinoja empatiakyvyn kehittämiseen. Lapsi oppii empatian taitoa vuorovaikutuksessa kasvattajiensa kanssa. Kykyä ymmärtää toisten tunteita ja eläytyä niihin on tärkeää ja välttämätöntä opetella, jotta lapsen vuorovaikutus muiden kanssa on hyväksyttyä. Aluksi lapsi opettelee tulkitsemaan sanattomia viestejä ja opettelee myös itse viestimään sanattomasti. Empatian opetteluun kuuluvat tunteiden tunnistaminen yhdessä aikuisen kanssa sekä eleiden ja ilmeiden tulkinta. Empatiaa oppii parhaiten, kun sitä saa itse. (Kurvinen, Neuvonen, Sivén, Vartiainen, Vihunen & Vilén 2013, 157)

Lapsen empatiakykyä voidaan tukea päiväkodin arjessa. Tärkein malli on empaattinen aikuinen, joka antaa paljon positiivista palautetta ja auttaa lasta tunnistamaan ja nimeämään omia tunteitaan. Vasta omien tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen kautta lapsen on mahdollista ymmärtää merkkejä toisten lasten tunteista, toiminnasta ja kehon kielestä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 25.)

Lyytisen & Lyytisen mukaan sosiaaliset taidot ovat valmiuksia, joilla lapsi pystyy arjessa ratkomaan ongelmia ja joiden avulla lapsen on mahdollista saavuttaa henkilökohtaisia päämääriä positiivisin seurauksin. Sosiaalisesti taitavalta lapselta edellytetään empatiakykyä. Lapsi kykenee siis tekemään havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista. Lisäksi empatiakykyinen lapsi osaa arvioida ja ennakoida oman toimintansa seurauksia. Hänellä on taito ymmärtää ja ilmaista omia tunteitaan. Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät kolmen ja kuuden ikävuoden välillä. (2010: 54.) 4–6-vuotias lapsi pystyy hyödyntämään sosiaalisissa suhteissaan kielellisiä ja motorisia taitojaan. Lapsi on kiinnostunut muiden tunteista ja kykenee käyttäytymään sympaattisesti muita kohtaan. (Kokkonen 2010, 83 - 84.)

Lapsi kehittyy leikkiessään. Leikkiessä lapsi pääsee harjoittelemaan tärkeitä kehittyviä sosiaalisia taitojaan. Yhteisleikit ja sääntöleikit sekä erilaiset pelit alkavat sujua. Lapset pystyvät ratkomaan eteen tulevia ongelmia ja neuvottelemaan keskenään. Kasvatuksellinen vuorovaikutus tapahtuu päiväkodin arjessa, kuten ruokailussa, pukeutumistilanteessa ja leikissä yksin, kaksin tai ryhmässä. (Holkeri-Rinkinen 2009.)

Varhaiskasvattaja vaikuttaa lapsen persoonallisuuden kehittymiseen yhdessä lapsen muiden läheisten kanssa. Varhaiskasvatusympäristössä aikuisen tehtävä on huolehtia ensisijaisesti turvallisuudesta. Turvallisessa ympäristössä lapsella on tilaa kehittyä. Aikuinen pääsee yhdessä lapsen kanssa ratkomaan erilaisia ongelmia. On tärkeää, että ongelmien ja ristiriitatilanteiden ratkaisussa aikuinen toimii empaattisesti ja järkevästi. On ensiarvoisen tärkeää, että aikuinen osoittaa lapselle tarpeen mukaan empatiaa ja on hänelle läsnä. Tällä tavoin lapsi pääsee opettelemaan empatiaa. (Kurvinen, Neuvonen, Sivén, Vartiainen, Vihunen & Vilén 2013, 157.)

Aikuisen rooli on merkittävä lapsen opettellessa huomioimaan omia ja muiden tunteita. Aikuinen ohjaa lapsia tekemään huomioita tunteiden ilmaisemisesta ja tunnistamisesta. Tunteisiin reagoimista ja vastaamista voidaan harjoitella yhdessä aikuisen johdolla. Vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa lapsi oppii, kuinka toisen mielenkiinnon saa herätettyä. Aikuinen puolestaan viestii omalla toi-

minnallaan lapselle, onko tämä hoivan arvoinen, voiko ihmisiin luottaa ja miten tunteita tulisi ilmaista, jotta ne herättävät vastakaikua. (Lyytinen & Lyytinen 2010, 29.)

3.2 Tunne-elämän kehitys

Hyvinvointimme perustana ovat tunteet ja niiden tunnistaminen (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 55). Tunteet tuovat rikkautta elämään. Ihmiset tarkkailevat toistensa tunteita ja reagoivat niihin. Lasten tunneilmaisu ja kyky omien ja muiden tunteiden tulkintaan kehittyy asteittain muuta kehitystä mukaillen. (Ahonen & Pulkkinen 2010, 104.)

Merkittävin tekijä, joka vaikuttaa lapsen kehitykseen ja psyykkiseen hyvinvointiin on varhainen vuorovaikutussuhde (Salo & Mäkelä 2007, 7). Varhaista vuorovaikutusta on tutkinut psykiatri John Bolwby. Bolwbyn kiintymyssuhdeteoriassa (1979) kiintymyssuhdetta käsitellään lapsen tapana varmistaa turvallisuus. (Hautamäki 2003, 22-23.) Bolwbyn (1973) mukaan lapsen toimintamallin keskiössä on käsitykset siitä, kuinka aikuinen reagoi hänen aloitteisiinsa ja kuinka hyväksyttävä hän aikuisen ajatuksissa on. Kokemustensa perusteella lapsi suosii toimintaa, jolla on aiemmin saanut hoivaajan luokseen ja välttää toimintaa, joka vie hoivaajan pois hänen luotaan. (Sinkkonen 2003, 155-156.)

Kiintymyssuhteita on erilaisia. Turvallisesti kiintynyt lapsi uskaltaa tutkia ympäristöään, hän uskaltaa tuoda esille kielteisiä ja myönteisiä tunteitaan luottavaisesti. Välttelevästi kiintynyt lapsi ilmaisee tunteitaan vähäisesti. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi ei koe turvaa ja välittämistä, vaikka hän itse tarrautuu vanhempiinsa. (Punamäki 2011, 111-112.)

Varhaiset vuorovaikutussuhteet ja kasvatustyyli sekä kasvatuskäytännöt vaikuttavat lapsen tunteiden säätelyyn. Lapset ovat vuorovaikutukseltaan erilaisia ja lapsen tunteiden säätelyyn on havaittu olevan lapsen ominaisuuksien ja vanhemman kasvatustyylin yhteisvaikutuksen tulosta. (Kokkonen 2010.)

Lapsen minäkuvan muodostaminen alkaa kolmannen ikävuoden loppuun mennessä. Minäkuvan muodostuminen on pitkä kehitystapahtuma, jossa kehityksen kannalta tärkeitä ja ainutlaatuisia vuosia ovat ikävuodet neljästä kuuteen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 137.) Jo kolmevuotias lapsi osaa tulkita ja ymmärtää toisen tunteita. Tunteiden syiden ja seurausten ymmärtäminen alkaa tuolloin hahmottua. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 55).

Neljä-viisivuotiaana lapsen kehitys keskittyy minäkuvan rakentamiseen. Mielikuvitus vahvistuu ja lapsi ryhtyy arvioimaan mihin hän pystyy ja mihin ei. Lapsi haluaa aikuisen näkevän mitä hän jo osaa tehdä. (Cacciatore 2008, 62-63.) Kuuden vanhana ystävyysuhteiden luominen ikätovereiden kanssa on ajan-kohtaista. Lapsi opettelee ystävyysuhteessa sosiaalisia taitoja. (Cacciatore 2008, 65-66.)

Tunteet eivät ole pysyviä. Kypsään tunne-elämään kuuluu mahdollisuus joustavaan tunnetilojen käsittelyyn. Pääasiassa kymmeneen ikävuoteen mennessä lapset oppivat säätelmään tunteitaan. Tunteiden säätelyllä tarkoitetaan tunteiden käsittelyä siten, että toimintakyky ja mielen tasapaino säilyvät hyvinä. Tunne-elämän kehityksen kannalta on hyväksi jos aikuinen keskustelee lapsen kanssa tunnekokemuksista. Tunteiden säätely, etenkin negatiivisten tunteiden osalta, on edellytys yhteiskuntaan sosiaalistumiselle, jotta tunteet eivät häiritsisi toimintaa yhteisön jäsenenä vaan toimisivat voimavarana. Tunteiden säätelyssä esiintyviä eroja voi tarkastella temperamentteja vertailemalla. Eroja saavat aikaan myös kasvatuskokemukset, henkinen kypsyys sekä tilannetekijät. (Ahonen & Pulkkinen 2010, 106.)

Kyky ymmärtää toisten tunteita kehittyy yhtäaikaaisesti omien tunteiden tunnistamisen kanssa. Ymmärrys toisten tunteista vaatii osakseen myös ymmärryksen tunteista, niiden syistä ja seurauksista. (Niemi 2012, 28.) Lapsuudesta lähtöisin olevat käyttäytymisen piirteet vaikuttavat myöhempään elämään vahvasti. Lapsen käyttäytymisen piirteet saattavat vakiintua vuorovaikutustaidoiksi tai niiden puutteeksi, joka on hänen tulevaisuutensa kannalta merkityksellistä. (Ahonen & Pulkkinen 2010, 108 -109.)

Mahdollisuus vaikuttaa lapsen identiteetin ja itsesäätelyn kehittämiseen on keskeisessä asemassa lapsen myöhemmissä elämänvaiheissa ennaltaehkäisevää näkökulmasta katsoen. Kun lapselle muodostuu kyky kuunnella sisäistä ääntä ja luottaa omaan vakaumukseen, hän kykenee eteen tulevien vaikeiden asioiden edessä olemaan itselle rehellinen ja valitsemaan parhaan vaihtoehdon. (Bygdeson-Larsson 2010, 33.)

Varhaiset vuorovaikutussuhteet ja kasvatustyyli sekä kasvatuskäytännöt vaikuttavat lapsen tunteiden säätelyyn. Lapset ovat vuorovaikutukseltaan erilaisia. Lapsen tunteiden säätelyn on havaittu olevan lapsen ominaisuuksien ja vanhemman/vanhempien kasvatustyylin yhteisvaikutuksen tulosta. (Kokkonen 2010.)

3.3 Kehityksen haasteet

Kasvaessaan lapsi siirtyy hiljalleen perhepiiristä laajempaan sosiaaliseen ympäristöön. Nämä uudet ympäristöt, kuten päiväkoti ja koulu, alkavat vaikuttaa lapsen kognitiiviseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen. Käyttäytymisongelmilta lasta suojaa myönteinen minäkäsitys. Myönteisen minäkäsityksen muodostamisessa epäonnistuva lapsi kokee helposti huonommuuden ja alemmuuden tunteita. Lapset joille ei kehity myönteistä minäkäsitystä ovat muita alttiimpia sisäänpäin suuntautuville tunne-elämän ongelmille sekä ulospäin suuntatuvalle oireilulle. Sisäänpäin suuntautunut tunne-elämän oireilu voi esiintyä: ahdistuneisuutena, masentuneisuutena, eristäytymisenä. Ulospäin näkyvä tunne-elämän oireilu voi ilmetä: käytöshäiriöinä, levottomuutena, aggressiivisuutena. (Ahonen & Pulkkinen 2010, 71.)

Lapsen kasvaessa ja kehittyessä sosiaalinen ja emotionaalinen alue liittyvät vuorovaikutuksessa tunteisiin sekä kokemuksiin. Varhaislapsuuden sosioemotionaalinen kehitys on monella tapaa merkityksellistä. Sosioemotionaalista kehitystä suojaavina tekijöinä voidaan mainita esimerkiksi sitä, että lapsi saa pieneenä huomiota, hänellä on äidin lisäksi läheisiä vuorovaikutussuhteita tai hänen perheellään on hyvä tukiverkosto. (Pihlaja & Viitala 2005.)

Lasten ensimmäisistä vuorovaikutussuhteista osa syntyy päiväkodissa. Päiväkodin aikuiset ja muut lapset ovat luontevia harjoituskumppaneita lapsen opetellessa uusia taitoja. Päiväkodissa on tärkeää pohtia yhteisesti näiden taitojen kehittämiseen liittyviä asioita. Varhaislapsuuden ihmissuhteissa luodaan perusta kiintymyssuhteille ja kiintymystyyleille. Emotionaalisesti syvä ja laaja kiintymyssuhde koetaan rakkaudeksi. Myönteiset ja kielteiset kokemukset jäävät herkästi muistiin käsityksiksi, jotka ohjaavat käyttäytymistä ja tunnereaktioita myöhemmissä ihmissuhteissa. (Pulkkinen 2010; 184.)

Turvallisesti kiintyneillä lapsilla on yleensä vanhemmat, jotka ovat saaneet turvallisia kiintymyssuhteita osakseen. Turvallisesti kiintynyt aikuinen kykenee reagoimaan lapsen tarpeisiin herkästi. Aikuinen, joka on epäjohdonmukainen ja pahimmillaan väkivaltainen lasta kohtaan, ei pysty tarjoamaan lapselle hyvää kiintymyssuhdetta. Jäsentymättömän kiintymyksen vaikutukset voivat näkyä myöhemmin jopa mielenterveyden ongelmina. Aggressiivisuus ja muut käytösongelmat ovat kytköksissä turvattomaan kiintymykseen, koska kiintymyksen laadulla on kytkentöjä tunne-elämään ja moraaliin. (Pulkkinen 2010, 184.)

Ongelmat voivat näkyä lapsen vaikeudessa osallistua leikkeihin tai ikätoverien kanssa toimimisen haasteina. Sosiaaliset vuorovaikutustilanteet voivat olla vaikeita. Omien tunteiden tunnistaminen ja kontrollointi voivat olla vieraita. Ongelmat tulevat usein esiin arjen toimissa tai siirtymätilanteissa. (Pihlaja & Viitala 2005, 220.)

Päiväkoti-ikäinen lapsi harjoittelee vielä omien tunteiden tunnistamista ja kontrollointia. Aggression tunteiden purkamisessa oleellista on kuinka lasta opetetaan ja kasvatetaan turvalliseen tunteiden purkuun. Tärkeää on huomioida, ettei käytös aiheuta kiusaamisen ja kiusatuksi tulemisen kierrettä tai väkivaltaista käytöstä. Lähtökohtana on, että lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään haastavia tunteita. Aggression tunteiden hallinta on mahdollista vasta, kun lapsi ymmärtää mitä omat tunteet merkitsevät. Tuolloin avainasemassa on läsnä oleva aikuinen, joka on valmiina nimeämään tunteita lapsen kanssa. Lapsen onnistumisesta on tärkeää antaa positiivista palautetta ja kannustusta. Turvallisten ihmissuhteiden luominen on tärkeää, koska reaktiivisesti aggressiivinen lapsi

saattaa helposti syrjäytyä ryhmästä ja tulla kiusatuksi hallitsemattoman käytöksensä vuoksi. (Cacciatore 2008, 6–18.)

3.4 Tunnetaitojen tukeminen

Päiväkoti Kanervassa kieltä ja vuorovaikutusta vahvistetaan arjen toiminnoissa ja leikissä. Tunteilla on tärkeä merkitys kielen omaksumisessa ja vuorovaikutuksessa. Päiväkodissa tuetaan lapsia järjestämällä tilanteita, joissa he voivat kehittää vähemmän vahvoja taitojaan. Vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikuttavat yhteisen kielen löytyminen, kuuntelutaito ja sanaton viestintä, kuten eleet, ilmeet ja äänen sävy. Lapsille tarjotaan mahdollisuus osallistua erilaisiin kieltä ja vuorovaikutusta vahvistaviin kerhoihin. Kili-kerhossa tuetaan kielen kehitystä liikunnan avulla. Vuorovaikutuskerhossa harjoitellaan vuorovaikutustaitoja leikkien ja tehtävien muodossa. (Päiväkoti Kanervan varhaiskasvatussuunnitelma 2008.)

Tunnetaitojen tukemiselle on merkitystä sillä, että lapset kokevat ilmapiirin luotamukselliseksi. Aktiivisen ja eläytyvän kuuntelun avulla kasvattaja ilmaisee olevansa kiinnostunut lapsesta ja tämän puheista. Näin lapselle muodostuu kokemus kuulluksi tulemisesta. (Kuusela 2010, 120-124.)

Päiväkoti Kanervassa positiiviseen ja kannustavaan ilmapiiriin on kiinnitetty paljon huomiota. Tärkeänä pidetään sitä, että aikuinen on aidosti läsnä ja kuuntelee lasta. Päiväkoti Kanervassa ryhmien välinen yhteistoiminta on virkeää. (Päiväkoti Kanerva VASU 2008.)

4 TUNNETUOKIOT PRODUKTIO

4.1 Tunnetuokiot produktion tarkoitus ja tavoitteet

Produktiossa toteutettiin kaksi toimintapäivää helsinkiläisen päiväkodin esikouluryhmälle. Tunnetuokiot produktiossa ideana oli toteuttaa tunnetaitojen kehittämiseen liittyvät kaksi toimintapäivää, jotka sisälsivät erilaisia toimintatuokioita.

Työskentelyn teemoiksi valittiin tunteiden nimeäminen, empatia, yhteistyö ja tunteiden ilmaisu. Toimintatuokioiden sisältönä oli tunnistaa ja nimetä tunteita, harjoitella sosiaalisia taitoja sekä tunteista kertomista.

Produktiossa tavoitteena oli suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa, jolla voidaan tukea lapsen tunnetaitojen kehitystä päiväkodissa. Tavoitteena oli, että produktiossa mukana oleva päiväkotikiitos saa valmiin työskentelyvälineen tunnetaitojen kehityksen tukemiseen. Toimintatuokioiden tavoitteena oli innostaa lapsia pohtimaan tunteita ja tunnetaitoja. Oivaltamisen ilo ja yhdessä tekeminen olivat tärkeitä lähtökohtia produktion tavoitteiden saavuttamisessa.

4.2 Tunnetuokiot produktion toimintaympäristö ja yhteistyökumppani

Päiväkotikiitos Kanerva sijaitsee Helsingin Pohjois-Haagassa. Pohjois-Haagan alueella asuu noin 8500 asukasta. (Tilastokeskus 2009.) Päiväkodin toimitilat ovat kahden vierekkäisen, vuonna 1954 rakennetun, kerrostalon alakerrassa. Päiväkotikiitos Kanerva on Helsingin kaupungin varhaiskasvatusviraston päivähoitoyksikkö. Varhaiskasvatusviraston päättävä elin on varhaiskasvatuslautakunta.

Päiväkodin piha-alueen ja sisätilojen tärkein ominaisuus on turvallisuus. Turvallisuuden jälkeen tärkeimpiä ominaisuuksia ovat kodikkuus sekä viihtyisyys. Piha-alueen viihtyisyyttä on lisätty erilaisilla istutuksilla. Piha-alueella leikkeihin on mahdollisuuksia kahdessa erilaisessa kiipeilytelineessä, hiekkalaatikolla ja mökissä. Lisäksi päiväkodin pihalla on runsaasti erilaisia leikkivälineitä kulkuneu-

voista hiekkaleluihin. Ympäristöä muunnellaan ja kehitetään lasten tarpeiden mukaan. Jokaisella ryhmällä on oma sisätila. (Päiväkoti Kanerva VASU 2008.)

Päiväkoti Kanervassa on kaikkiaan kahdeksan ryhmää, ryhmistä puolet on vuoroittoa tarjoavia ryhmiä ja toiset neljä ryhmää on päiväryhmiä. Päiväkoti Kanervassa on ryhmätoimintaa kahdessa eri talossa. Alatalossa työskentelee viisi lastentarhanopettajaa ja viisi lastenhoitajaa. Esikouluryhmässä on kaksi lastentarhanopettajaa ja yksi lastenhoitaja. Ylätalossa toimivat vuorohoidon ryhmät ja siellä on henkilökuntaa saman verran kuin alatalossakin.

Esikoululaisia on ryhmässä 21, joista tyttöjä on kymmenen ja poikia yksitoista. Esikoululaisista suuri osa tarvitsee vielä tukea tunteiden säätelyssä. Useilla lapsilla on hankaluuksia sietää pettymystä. Monilla ryhmän lapsista on hyvät leikki-taidot. Monet ryhmän jäsenistä osaavat ilmaista tunteitaan hyvin, osalle ryhmän lapsista taas tunteiden ilmaiseminen tuottaa vaikeuksia. Omista tunteista kertominen sekä toisen tunnetilan tunnistaminen vaativat harjoittelua.

Esikouluryhmä on koottu kahden ryhmän lapsista. Ryhmässä on siis lapsia, jotka eivät ole aiemmin olleet läheisissä tekemisissä toistensa kanssa päiväkodissa. Haasteena tässä ryhmässä oli kuinka ryhmäyttää ja integroida kaksi erillistä ryhmää yhdeksi ryhmäksi. Ajatuksena oli, että produktion kautta lapset oppisivat tuntemaan toisiaan paremmin, jolloin leikkimisestä uusien ja erilaisten kavereiden kanssa tulisi luontevampaa.

Tunnetuokiot vastaavat ryhmän varhaiskasvattajien toiveeseen ottaa lasten kanssa käsiteltäviksi tunteet. Tunnetuokioiden avulla voidaan lasten kanssa päästään käsittelemään tunnetilaa suhteessa toimintaan, tunteita ja niiden aiheuttamia reaktioita sekä omien ja toisten tunteiden tunnistamista.

4.3 Tunnetuokiot produktion suunnittelu

Opinnäytetyö produktion yhteistyöprosessi päiväkotia Kanervan henkilökunnan kanssa alkoi keväällä 2014. Maaliskuussa olin yhteydessä päiväkotia Kanervas-

sa työskentelevään lastentarhanopettajaan, jonka kanssa ideoimme yhdessä erilaisia opinnäytetyön aiheita. Keskusteluissa nousi esille tarve lasten tunnetaitoja kehittävään toimintaan. Työyhteisöstä lähteneen idean pohjalta ryhdyin ideoimaan produktiota tunnetaitojen kehityksen tukemiseksi päiväkotia Kanervassa. Maaliskuusta alkaen keräsin taustatietoja, luin ammattikirjallisuutta sekä tutustuin aiheeseen.

Kesäkuussa 2014 kävin tutustumassa päiväkotia Kanervaan. Tapaamisen yhteydessä pohdimme yhdessä keskustellen millaisia aihealueita voisin produktioni toimintapäivissä käyttää. Aloin tehdä suunnitelmaa produktiion toteutuksesta sekä keräsin aineistoa produktiota varten.

Syyskuussa 2014 aloitin harjoittelun päiväkotia Kanervassa. Ryhdyin tutustumaan lapsiin ja päiväkodin käytäntöihin. Esittelin varhaiskasvattajille suunnitelmani ja muokkasin alustavaa suunnitelmaa toimintapäivistä, jotta se vastaisi ryhmän tarpeita. Lokakuussa 2014 toteutin opinnäytetyö produktiion. Loppusyksyn ajan dokumentoin prosessia ja kirjoitin työtä.

Talvella 2014 olen työstänyt opinnäytetyön kirjallista raporttia. Opinnäytetyöni valmistuu tammikuussa 2015.

KUVIO 4. Opinnäytetyön yhteistyöprosessi.

Toiminnan suunnittelu ja päivän etenemisen pohtiminen on tärkeää, jotta päivän aikana mahdollistuisi kaikkien lasten kiireetön kohtaaminen (Alila & Parrila 2011, 159). Toiminnan suunnittelua ohjaavat myös vanhemmilta lapsista saatu tieto ja kokemus, joita varhaiskasvattajat voivat hyödyntää. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 106). Pedagogisen toiminnan suunnittelun varhaiskasvattaja rakentaa yleiseen, lapsen kasvua ja kehitystä koskevaan tietoon, oppimisen sisältöjä koskevaan tietoon, eheyttäviin kokonaisuuksiin sekä lapsen yksilöllisiin kasvua ja kehitystä koskeviin arviointitietoihin. (Hujala & Turja 2012, 60–61.)

Perustunteiden, kuten ilo, suru, pelko, viha, inho ja hämmästys tunnistaminen on lähtökohta tunnetaitojen harjoittelussa. Tunnetaitoja harjoiteltaessa apuna voidaan käyttää musiikkia, satuja tai kuvia. Yhdessä voidaan keskustella siitä, millaisia tunteita teos herättää, miltä kuvien hahmoista tuntuu tai miltä taiteilijasta on tuntunut. Myös roolileikit, draama ja näytelmät voivat olla avuksi tunneharjoitusten toteuttamisessa. (Kallio, Kerola & Kujanpää, 2013.)

Sosiaalisten taitojen harjoittelu alkaa vertaisryhmissä, joissa lapset kokeilevat mitkä kotona opituista taidoista toimivat myös kodin ulkopuolella. Vertaisryhmissä lapsi oppii erilaisia käyttäytymisen sääntöjä ja sitä millainen vuorovaikutus on hyväksyttävää. Vertaisryhmien kautta lapsi voi oppia uusia taitoja ja kokeilla erilaisia rooleja. (Kurvinen, Neuvonen, Sivén, Vartiainen, Vihunen & Vilén 2013, 156.)

Alkuperäisenä ajatuksenani oli, että produktio olisi toteutettu ratana, jota kierretään aikuisen ohjaamassa pienryhmässä. Esikouluryhmällä on käytössä hyvät sisätilat, mutta tilat eivät ole kovin muuntelukelpoiset. Tiloissa on suuret huonekalut ja kaikille lapsille ei ole leikkitilassa pöytäpaikkoja. Lisäksi tarkemmin esikouluryhmää havainnoituani havaitsin, ettei produktion toteutus ratana ole ryhmän kannalta paras vaihtoehto. Ratatyöskentelyssä lasten tulisi omaksua paljon ohjeita yhdellä kerralla lyhyessä ajassa, lisäksi haasteena olisivat työskentelypisteiden väliset siirtymät. Ratatyöskentely sopii mielestäni paremmin hieman isommille lapsille, joille siirtyminen pisteeltä toiselle on sujuvaa. Ratatyöskente-

lyä varten olisi myös toivottavaa, että tilat olisivat selkeät ja radalla toimiminen olisi vaivatonta.

Pohtiessani vaihtoehtoisia työskentelymallia, valitsin toimintapäivien toiminnot toteutettaviksi esikoululaisille jo entuudestaan tutulla tavalla. Esikoululaiset työskentelevät esikoulutehtävien parissa pääosin pienryhmässä, mutta he harjoittelevat myös isossa ryhmässä työskentelyä. Isossa ryhmässä työskentelyn haasteena on oman vuoron odottaminen ja keskittyminen asiaan, jota käsitellään. Pienryhmässä on mahdollista seurata lapsia yksilöllisemmin, lisäksi pienryhmä tarjoaa lapselle mahdollisuuden osallistua tiiviimmin.

Valitsin ratatyöskentelyn sijaan toteutustavaksi ohjatut toimintatuokiot. Toimintatuokiot ovat esikoululaisille tuttuja tuokioita, jolloin ryhmä normaalisti tekevät esiopetustehtäviä. Toimintatuokiot ovat ajallisesti valittu sopimaan esikoululaisten päiväohjelmaa.

Produktion toimintatuokiot suunnittelin siten, että aloitus on yhdessä koko ryhmän kanssa. Ensimmäisen toimintapäivän aamupäivänä on kaksi toimintatuokiota. Ensimmäisessä tuokiossa työskentely tapahtui koko ryhmän kanssa. Toisessa toimintatuokiossa ryhmä jaettiin kahtia ja työskentely tapahtuu pienryhmässä. Toisen toimintapäivän aamupäivällä ryhmä jaettiin jälleen kahteen ryhmään. Toisena päivänä oli myös kaksi toimintatuokiota. Toimintatuokiot toteutettiin esikoululaisten omassa tilassa, johon sisältyy kaksi huonetta. Päädyin muuttuneen suunnitelman vuoksi siihen, että ohjasin kaikki tapahtumat itse. Esikouluryhmän varhaiskasvattajat olivat mukana seuraamassa toimintaa.

Toimintapäivän toimintatuokiot suunnittelin valmiita materiaaleja käyttäen. Toiminnan valinnassa kiinnit erityistä huomiota niiden sopivuudesta tämän ryhmän käyttöön. Lisäksi yritän huomioida kuinka hyvin valittua toimintaa voi soveltaa eri-ikäisten lasten kanssa. Toimintatuokioiden toteutuksessa huomioin ryhmäkoot. Suurempaa ryhmää pyrin jakamaan pienryhmiksi tarpeen mukaan.

Produktion suunnittelin siten, että se ei häiritse päiväkodin normaalia päiväohjelmaa eikä sido aikuisia enempää kuin päiväkodin normaali toiminta. Toiminta-

päivän ja toimintatuokioiden valmistelu on tärkeää. Toimintapäivän suunnittelun tavoitteena on, että se ei vaadi paljon järjestelemistä ja se on tilasta riippumaton. Isoja välineitä tai laitteita ei tällöin tarvita.

4.4 Tunnetuokiot produktion toteutus

Produktiota varten tutkin erilaista ammattikirjallisuutta toiminnallisista menetelmistä. Produktion materiaalit olivat valmista aineistoa, jota olen etsinyt silmällä pitäen produktion tarkoitusta ja kohderyhmää. Materiaalin valintaan vaikutti niiden sopivuus lapsiryhmän tarpeisiin. Varhaiskasvattajien toiveena oli harjoitella lapsiryhmän kanssa, omien tunteiden tunnistamista ja säätelyä sekä muiden tunteiden ja tunnetilojen huomioimista. Työskentelyn teemoiksi valittiin tunteiden nimeäminen, empatia, yhteistyö ja tunteiden ilmaisu.

Lapset opettelevat sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja, kuten muitakin taitoja kaiken aikaa päiväkotipäivän ja arjen keskellä. Produktioon osallistuivat paikalla olleet esikouluryhmän lapset. Esikouluryhmän aikuiset olivat seuraamassa tuokion toteutusta ja antoivat palautteen sen perusteella.

Tunnetaitoja harjoitellaan päiväkodin arjen keskellä. Aikuisen tehtävä on näyttää mallia, kuinka leikki-tilanteissa voidaan neuvotella, kuunnella toista ja ilmaista mielipide. Arjessa voidaan harjoitella antamista ja jakamista, avuksi olemista ja hyvän mielen saavuttamista sekä toisen lohduttamista. Riitatilanteissa puolestaan voidaan harjoitella riitojen selvittämistä, anteeksipyyntöä ja tekojen hyvittämistä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 179–183.)

Opinnäytetyön produktiossa pienryhmiin jakautuminen mahdollisti paremmin tilojen käytön ja loi myös parempia mahdollisuuksia lasten osallisuudelle. Pienryhmätyöskentelyn aikana toinen puoli ryhmästä ulkoili kun toinen osallistui ohjattuun tunnetuokioon.

4.4.1 Tunteiden sävyt

Aloitimme työskentelyn keskustelulla siitä millaisia tunteita meillä on ja luokittelimme tunteet eri sävyihin. Lasten oli helppo lähteä työskentelyyn mukaan. Aluksi lapset olivat hyvin innokkaita ja innostivat toinen toisiaan osallistumaan keskusteluun. Osa lapsista innostui paljon, ja he halusivat jakaa ryhmälle esimerkkejä tilanteista jolloin he ovat olleet vihaisia tai surullisia. Lapset osasivat nimetä hyvin erilaisia tunteita. Kun oli nimennyt tunteen, lapsi sai pohtia minkä sävyn alle se kuuluu. Koko ryhmä osallistui hienosti pohtimaan minkä sävyn alle tunteet kuuluvat. Kuvat, joita käytin havainnollistamisen apuna helpottivat lapsia tunteiden lajittelussa. Auringon alle kuuluivat iloiset tunteet, sadepilven alle surulliset tunteet, tumman pilven alle pelottavat tunteet ja salamoivan ukkospilven alle vihaiset tunteet. Loppua kohden lasten mielenkiinto herpaantui ja osalle lapsista oli vaikea keskittyä kuuntelemiseen ja osallistumiseen. Kun jokainen halukas oli saanut nimetä tunteen, jatkoimme seuraavaan tuokioon. Keräsin tunteet, joita lapset nimesivät ylös myöhempää työskentelyä varten. Tunteista keskusteleminen herätti lapsissa muistoja siitä, milloin oli tuntunut hyvälle ja milloin pahalle.

Lasten nimeämät tunteet olivat: iloinen, onnellinen, huvittunut, rauhallinen, surullinen, vihainen, pelästynyt, kauhistunut, jännittynyt, kiukkuinen, suuttunut.

TAULUKKO 1. Tunteiden sävyt

Tavoitteet	Sisältö	Tarvikkeet
Tavoitteena on nimetä ja tunnistaa tunteita. Tavoitteena on myös herättellä ryhmää pohtimaan omia tunteita ja millaisia tunteita meillä on.	Ensimmäisessä tuokiossa, tunne-taitojen pohtimiseen, virittäydytään miettimällä mitä tunteita meillä on. Ensimmäisessä toimintatuokiossa pohditaan: Mikä tuntuu hyvälle, mikä pahalle,	Kuvat, aurinko, sadepilvi, tummapilvi ja ukkospilvi. Tunnelaput mukailen kirjasta Perustunteiden sävyt. Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Juva: PS-

	<p>mikä tekee iloiseksi, mikä surulliseksi?</p> <p>Lapset nimeävät vuorotellen tunteita. Käydään yhdessä keskustelua siitä millaisia tunteita meillä on. Otetaan esille tunnetta vastaavat kirjoitetut laput. Lopuksi lapset saavat vielä ryhmitellä tunteet. Ryhmittely tapahtuu yhdessä ryhmän kesken.</p>	kustannus.
--	--	------------

4.4.2 Tunnehattu

Ensimmäisen tuokion jälkeen siirryttiin pelaamaan tunnehatuksi nimettyä peliä. Tässä kohdin olisi ollut järkevää jakaa ryhmä pienryhmään, mutta kiirehdin suotta aikataulua ja ajattelin toteuttaa pelin pelaamisen koko ryhmän kanssa. Pelistä olisi todennäköisesti saanut enemmän irti, mikäli ryhmä olisi ollut pienempi. Nyt pelissä kävi niin, että lapset, jotka jaksoivat keskittyä ja olivat innokkaita pohtimaan aihetta, osallistuivat yli odotusteni kun taas ne lapset, joiden olisi ollut hyvä pohtia toisen asemaan asettumista ja esimerkkitalanteita, eivät jaksaneet keskittyä koko aikaa. Jokainen pohti kuitenkin vuorollaan omaa kysymystään tarkasti.

TAULUKKO 2. Tunnehattu

Tavoitteet	Sisältö	Tarvikkeet
Tavoitteena on harjoitella sosiaalisia taitoja, tunteista kertomista, toisen aut-	Toisessa toimintatuokiossa pelataan koko ryhmän kesken tunnehattu	Kysymyksiä ja väittämiä peliä varten.

<p>tamista ja ystävällisen asian sanomista eli empatiakykyä. Tavoitteena on tiedostaa anteeksipyyttämisen, ystävällisyyden, reilun pelin ja auttamisen tärkeys.</p>	<p>pelejä. Tunnehattu pelissä on erilaisia kysymyksiä, joita lapset yhdessä voivat pohtia. Tunnehattu pelissä sen lisäksi, että mietitään mitä voi sanoa, pohditaan myös sitä kuinka lapsi voisi toimia.</p> <p>Pelin kulku: Tunnehatussa on erilaisia kysymyksiä ja väitteitä. Lasten tehtävänä on pohtia yhdessä vastaus kysymykseen.</p>	
---	---	--

4.4.3 Taikamatto

Taikamatto työskentelyssä huomasin kahdessa ryhmässä eroja. Ensimmäinen ryhmä oli aluksi hyvin epäileväinen. He eivät halunneet heittäytyä taikamaton kyytiin ja lähteä lentoon. Lapset totesivat: ”*Tää on tavallinen matto, joka on paikalla*”. Toisessa ryhmässä, lapset innostuivat ja lähtivät rohkeasti mukaan mielikuvitusmatkalle. Maton noustua ilmaan lapset kommentoivat: ”*Lennetään sademetsään tai Afrikkaan!*” Pienen alkukankeuden jälkeen ensimmäinen ryhmäkin lähti mukaan ja halusi ratkaista ongelman, kuinka maton saa käännettyä: ”*Tehään niin, että kaikki menee tonne reunaan seisomaan, mutta ei pudota kyydistä ja sitten käännetään tää matto rullaan*”.

Ensimmäisessä ryhmässä lapset toimivat hyvin pitkälti yksilötasolla. Toisessa ryhmässä taas lapset pohtivat yhdessä kuinka ongelman saisi ratkaistua. Kumpikin ryhmä onnistui kääntämään maton oikein päin ja pääsimme laskeutumaan

turvallisesti. Lastenhoitaja arvioi tehtävän olleen riittävän haastavan, mutta ei liian vaikean. Hän kertoi, että olisi halunnut olla matkalla meidän mukanaamme.

TAULUKKO 3. Taikamatto

Tavoitteet	Sisältö	Tarvikkeet
Tavoitteena taikamatto työskentelyssä on toimia ryhmässä ja yhteistyössä, kuunnella kaikkien mielipidettä ja tehdä sen pohjalta tarvittaessa kompromisseja. Tavoitteena on lisätä ryhmän kykyä ratkaista erilaisia haasteita yhdessä.	Kolmannessa toimintatuokiossa matkustetaan taikamatolla. Tässä tuokiossa ryhmä on jaettu kahdeksi pienryhmäksi. Tehtävä: Lapset nousevat taikamaton kyytiin. Kun, taikamatto on ilmassa, huomaamme sen olevan nurinpäin ja tämän häiritsevän laskeutumista. Ryhmän tehtävänä on keskustella keskenään rauhallisesti kaikkia ryhmän jäseniä kuunnellen. Tehtävässä harjoitellaan ryhmän jäsenten mielipiteiden kuuntelemista sekä huomioimista ja vuorovaiikutustaitoja.	Tehtävässä tarvitaan yksi matto. TAIKAMATTO tarina mukaillen kirjasta Kataja, Jaakko; Jaakkola, Timo & Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: PS-kustannus.

4.4.4 Labyrintti

Neljännessä toimintatuokiossa lapset selvittivät labyrintin silmät sidottuina. Esi-koululaiset olivat syksyn aikana harjoitelleet käden ja silmän koordinaatiota, jonka perusteella valitsin luottamusharjoituksen toteutettavaksi piirtäen. Tässä

tehtävässä oli uskallettava epäonnistua. Tärkeintä oli, että hassuteltiin sillä, millaisia kuvioita paperille piirtyi, ei sillä kuka sai labyrintin suoritettua. Lapsista tehtävä oli hauska. Haasteita syntyi, koska ohjaaminen sanallisesti oli vaikeaa. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut käydä vielä tarkemmin läpi kuinka oman parinsa voi ohjata labyrintin läpi. Lapsista tämä tuokio oli kaikista hauskin. Ohjeistuksen mukaisesti parin kanssa piirrettiin erivärisillä kynillä samalle labyrinttipaperille, joten tehtävän päätyttyä oli hauskaa vertailla millaista reittiä kukakin oli kulkenut. Lasten oli yllättävän helppoa heittäytyä tehtävään. Muutama lapsista raportoi kaverinsa kurkistelleen.

TAULUKKO 4. Labyrintti

Tavoitteet	Sisältö	Tarvikkeet
Tavoitteena on edistää ryhmän jäsenten välistä yhteistyötä, samalla harjoitellaan ystävällistä käytöstä. Tehtävän toteutuksessa tarvitaan luottamusta kaverin neuvoihin, sekä omaan itseeseen. Tehtävän tavoitteena on onnistumisen kokeminen.	Labyrintti toteutetaan jakamalla lapset kahteen ryhmään. Ryhmiin jaon jälkeen lapset jaetaan pareihin. Parit muodostetaan siten, että pareista toinen on 1 ja toinen 2. Parien tehtävänä on vuorotellen piirtää läpi labyrintin silmät suljettuna, parinsa ohjeiden mukaisesti. Sitten vaihdetaan neuvojaa ja piirtäjää.	Tehtävää varten tarvitet piirretyn labyrintin.

4.4.5 Pantomiimi

Viidennessä toimintatuokiossa käytettiin hyväksi aiempien tuokioiden antia. Aiempien toimintatuokioiden antia koottiin tässä toimintatuokiossa yhteen. Esiin otettiin ensimmäisessä tuokiossa nimettyjä tunteita. Lapset toimivat pienryh-

mässä. Jokainen sai vuorollaan tulla joko yksin tai parin kanssa esittämään muille jonkin tunteen. Pantomiimi oli ryhmälle uusi asia, mutta lapset ymmärsivät idean nopeasti. Osalle lapsista tunteen keksiminen ja näyttely oli mielisempi tehtävä kuin toisille. Osa lapsista innostui kovasti ja he halusivat jatkaa ja esiintyä monta kertaa. Joillekin lapsille omien ideoiden tuottaminen ja toteuttaminen tuotti vaikeuksia. Osa lapsista toivoi, että pantomiimia voitaisiin leikkiä joka päivä.

TAULUKKO 4. Pantomiimi

Tavoitteet	Sisältö	Tarvikkeet
Tavoitteena on kokeilla kuinka voi ilmaista omia tunteitaan. Tavoitteena on tunnistaa tunne ilman sanoja pelkästään havainnoimalla eleitä, ilmeitä ja sanatonta viestintää.	Tehtävä: Lapset tulevat yksin tai kaverin kanssa esittämään pantomiimia, eli ilman sanoja ja puhetta ainoastaan elein ja ilmein näyttelemään, eri tunteita. Lapset saavat itse valita tunteen, jonka haluaa näytellä. Ensimmäisessä toimintatuokiossa läpi käytyjä tunteita käytetään tässä hyödyksi.	Tilaa esiintyä. Aiemmin ensimmäisessä tuokiossa tehdyt tunteiden sävyt.

4.5 Tunnetuokiot produktion toteutuksen arviointi

Arvioin produktion toteutusta selvittämällä mukana olleiden lasten ja kasvattajien kokemusta päivästä. Lasten kokemukset keräsin suullisesti. Lapsilta pyysin arviota tehtävien mielekkyydestä, pitkin päivää tuoreeltaan, toiminnan lomassa. Jokaisen toimintatuokion jälkeen käytimme hetken verran aikaa ja keskustelimme lyhyesti millaisia tunteita tuokiot herättivät. Päivän onnistumiseen vaikuttaa,

se kuinka järjestelyt toimivat. Päivän onnistumiseen vaikuttaa myös se, kuinka mielekkäänä lapset pitivät toimintatuokioita.

Esikouluryhmän varhaiskasvattajilta, kahdelta lastentarhanopettajalta ja lastenhoitajalta, keräsin palautteen kirjallisesti (liite 3). Pyysin heitä arvioimaan tuotuksen toteutusta, tavoitteiden saavuttamista ja materiaalien valintaa.

Valitsemani materiaali osoittautui hyväksi ja käyttökelpoiseksi myös jatkoa ajatellen. Arvioni ja saamani palautteen mukaan toiminnalliset tuokiot olivat pidetyimmät. Arvioni perustuu materiaalin toimivuuteen. Valitsemani materiaali oli helposti toteutettavissa. Materiaali oli myös helppo muokata tuokion aikana. Esimerkiksi pienryhmien ollessa erilaiset havaitsin, että pienellä muokkaamisella pääsimme tuokioissa parempaan alkuun. Taikamatto tarina ja yhteisen ratkaisun etsiminen olivat lapsille mieleen. Lisäksi piirustustehtävä parilabyrintti oli mieleinen. Ilmaisullisista tuokioista pantomiimi innosti osaa lapsista valtavasti. Tunnehattu peli aikaan sai mukaansa tempaavaa keskustelua, mutta aika monella oli keskittymisen kanssa vaikeuksia sen aikana.

Päivän työskentely alkoi päivään virittäväällä keskustelulla. Nimesimme tunteita ja jaoin niitä ilon, surun, pelon ja vihan sävyihin. Minulle syntyi vaikutelma, että lapsille oli melko helppoa nimetä tunteita ja jakaa niitä eri sävyihin. Keskustelua oli kuitenkin vietyä esimerkkien kautta melko paljon konkreettiselle tasolle.

4.5.1 Lasten palautteet tunnetuokiot tuotuksesta

Arvokasta oli saada lapsilta kommentteja siitä, millainen kokemus oli osallistua toimintatuokioihin. Lapset kertoivat toimintatuokioiden jälkeen niiden olleen kivoja. Muutamia lapsista eivät osanneet kuvata, millaista osallistuminen oli ja miltä se tuntui.

Mieluisimmaksi tuokioksi lapsista suurin osa nimisi Taikamaton. Taikamaton tarina oli lasten kertoman mukaan hauska ja samoin ongelmanratkaisu. ”Oli ki-

vaa lentää matolla, ku päiväkotijäi taa ja mentiin sademetsään.” Muutaman lapsen suosikki oli labyrintin piirtäminen silmät suljettuna: ”Vitsin jännää piirtää ilman silmiä, mut tossa meni aika paljon huonosti. ”

Kukaan lapsista ei nimennyt tunteiden tunnistusta ja sävyihin nimeämistä tai tunnehattu peliä suosikikseen. Lasten mielestä tehtävä oli pitkä. Useimmat eivät muistaneet näiden tuokioiden yksityiskohtia.

4.5.2 Varhaiskasvattajien arviointi ja palaute

Vastauksissaan varhaiskasvattajat toivat esiin, että produktio oli suunniteltu ja toteutettu hyvin. Heidän arvionsa mukaan aiheeseen oli perehdytty ja se näkyi suunnitelman toteutuksessa. Produktiolle asetetut tavoitteet oli valittu hyvin, varhaiskasvattajien mielestä. Toteutuksessa otettiin heidän mukaansa huomioon ryhmä ja sen erilaiset tarpeet. Kohderyhmä huomioitiin virittäytymällä aiheeseen kiireettömästi ja erilaista toimintaa tarjoten. Lisäksi lapsiryhmän ohjaamisen arvioitiin olevan luonnollista ja ohjeistus oli ymmärrettävää.

Toimintatuokioiden toteutuksessa olisin varhaiskasvattajien arvion mukaan voinut vielä enemmän huomioida ryhmäkokoja. Varhaiskasvattajat toivat esiin, että ryhmän jakaminen alussa olisi tuonut lapsille enemmän tilaa osallistua ja pienempi ryhmäkoko olisi myös auttanut lapsia keskittymään paremmin.

Esikouluryhmän kasvattajat olivat kiinnostuneita aihetta kohtaan. Heidän arvionsa mukaan produktiolle asetetut tavoitteet saavutettiin: lapset pohtivat tunteita ja tunne-taitoja sekä harjoittelivat tunne- ja vuorovaikutustaitoja käytännössä. Varhaiskasvattajat kertoivat materiaalin jäävän heille käyttöön. Varhaiskasvattajilla oli ajatuksena jatkaa aiheen käsittelyä lisää ja jatkaa alkanutta työskentelyä lasten kanssa.

4.5.3 Itsearviointi

Havaintojeni mukaan lapset osallistuivat innoissaan ohjattuun toimintaan. Kuukaan lapsista ei kieltäytynyt osallistumasta valittuihin leikkeihin tai keskusteluihin. Osa lapsista yllätti minut aktiivisuudellaan. Lapset olivat hyvin innokkaita ohjattua toimintaa kohtaan. Lapset kuuntelivat ohjeita tarkasti ja osallistuivat ennakkoluulottomasti.

Toteutuksessa huomioisin seuraavalla kerralla vielä enemmän ryhmän koon. Havaintojeni mukaan ne tuokiot, joissa toimimme pienessä ryhmässä, onnistuivat paremmin kuin isossa ryhmässä pidetyt tuokiot. Myös ohjausvastuuta jakaisin enemmän.

Olin tyytyväinen toimintatuokioiden kulkuun ja toteutukseen. Koen, että toimintatuokiot onnistuivat hyvin. Mielestäni produktioni onnistui, koska varhaiskasvattajat innostuivat pohtimaan kuinka työskentelyä tunneteemasta voisi jatkaa. Illoisesti vastaanotin myös lasten toiveen, että jatkaisimme pantomiimia ja näytellyä. Se, että lapset innostuivat tarkkailemaan niin omia kuin kavereidenkin tunteita, oli minusta osoitus siitä, että päivä oli hyödyllinen tunnetaitojen harjoittelussa.

5 POHDINTA

5.1 Ammatillinen kasvu

Olen valmistunut sosionomiksi ja kirkon lapsi- ja nuorisoyönohjaajaksi vuonna 2007. Olen nyt täydentämässä opintojani tavoitteenani lastentarhanopettajan kelpoisuus. Opinnäytetyön produktio on antanut minulle mahdollisuuden oppia uusia asioita. Innostavaa on ollut päästä työskentelemään päiväkodissa ja saada uusia ammatillisia haasteita. Aiemman työkokemukseni kautta lastensuojelussa, koen tärkeänä panostaa peruspalveluiden kehittämiseen ja sitä kautta vaikuttaa lasten ja perheiden hyvinvointia edistävästi. Toteuttamani tuotannon kaltaisen toiminnan ja päiväkodin kasvatuskumppanuuden koen sen päiväkodin rakenteissa olevana edellä kuvatun laisena, hyvinvointia edistävänä toimintana.

Työyhteisön osoittama kiinnostus aiheistani ja tuotantoa kohtaan ovat olleet suuri voimavara työtä tehdessä. Työyhteisön luottamus antoi minulle vapait kädet toiminnan suunnitteluun. Työyhteisöllä ei ollut juurikaan toiveita vaan sain työskennellä aiheen parissa hyvin itsenäisesti. Itsenäinen työskentely sopi minulle mainiosti, mutta aiheutti aika ajoin haasteita. Oli haastavaa valita sisältöjä tuokioihin lyhyen kokemuksen perusteella ryhmästä.

Työ eteni mielestäni sujuvasti. Suunnitteluvaiheessa jouduin pohtimaan ammatillista kehittymistäni eniten. Toiminnan toteutuksessa taas korostui oman persoonallisuuden peliin laittaminen. Mielenkiintoisinta oli nähdä, kuinka oma suunnitelma heräsi toteutuksen myötä eloon. Toteutuksen jälkeen syntyi paljon ajatuksia ja kehitysehdotuksia. Samalla syntyi innostus siihen, millaista lastentarhanopettajan työ voi olla.

Sosionomin kompetenssit (Talentia 2014) eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen ja sosiaalialan palvelujärjestelmänosaaminen ovat tärkeitä alueita hallita lastentarhanopettajan työssä. Lastentarhanopettajalla on mahdollisuus ohjata vanhempia eri palveluihin, joita hänen arvionsa mukaan lapsi tarvitsee ja josta voisi olla lapselle hyötyä. Päiväkodissa tehdään asiakastyötä koko per-

heen kanssa. Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja johtamisosaaminen ovat tulleet tutuksi opinnäyte-työ produktion kautta.

Opinnäyteyöprosessi on ollut haastava ja olen pohtinut aiheitani ristiriitaisin kokemuksin. Innostukseni aihetta kohtaan on ollut työtä vahvasti eteenpäin suuntaava. Työn haastavuutta on lisännyt aiheen laajuus sekä kiireinen aikatauluni.

5.2 Tunnetuokiot produktion eettisyys ja luotettavuus

Produktio toteutettiin salassapitovelvollisuus huomioiden. Toimintapäivän tehtävät suunniteltiin lapsiryhmä huomioiden. Produktion suunnittelua varten otettiin huomioon lapsiryhmän erityispiirteet. Toimintapäivänä saatu tieto toiminnasta esitettiin siten, että sen alkuperää ei ole muutettu ja mitään olennaista ei ole häivytetty.

Produktion toteutuksessa huomioitiin lastentarhanopettajan eettiset periaatteet. Lastentarhanopettajan ammattietiikka näkyy oikeudenmukaisessa toiminnassa, rehellisessä ja avoimessa vuorovaikutuksessa sekä ihmisarvon kunnioittamisessa. (Lastentarhanopettajan ammattietiikka 2005.) Näitä arvoja pidän myös omassa työssäni tärkeänä.

Produktio toteutettiin huomioiden lastentarhanopettajan ammattietiikka. Jokainen lapsi otettiin huomioon yksilönä. Lapset kohdattiin aidosti ja rehellisesti. Lasten vastauksia ja mielipiteitä kunnioitettiin. Käytännössä tämä näkyi produktiossa siten, että jokainen sai kertoa oman mielipiteen. Jokainen sai osallistua oman mukavuutensa mukaan, ketään lapsista ei pakotettu osallistumaan. Vaihtoehtona oli jokaisessa tuokiossa osallistua ryhmän hiljaisena jäsenenä.

5.3 Jatkotyöskentely

Uskon, että jatkotyöskentely Tunnetuokio produktioissa olisi antoisaa ja hauskaa. Produktiota voisi kehittää eteenpäin ottamalla tunteet laajempaan teema-työskentelyyn lapsiryhmän kanssa. Aihetta voisi tutkia ja tarkastella sekä toteuttaa monin eri tavoin. Jollakin tasolla produktion tunnetuokion materiaalin työstäminen tuleekin jatkumaan, sillä jokainen käyttäjä muokkaa siitä omanlaistaan sitä käyttäessään. Lisäksi materiaalin ja toiminnan muokkaukselle tulee tarvetta, kun sitä täytyy muokata kulloisenkin lapsiryhmän tarpeita vastaavaksi.

Jatkotutkimuksen aiheena voisi tutkia millaisia tunteita lasten päiväkotipäivään mahtuu ja kuinka ne näkyvät illalla kotona. Millainen on ollut hyvä päivä lapsen kokemana? Millainen päiväkotipäivä on lapsen tuntemusten mukaan? Onko varhaiskasvattajilla lapsen päivästä samanlainen vai erilainen käsitys? Ottamalla tulokset päiväkodin toiminnan kehittämisessä huomioon tulisi lasten osallistaminen toiminnan kehittämisessä mahdolliseksi. Lasten oikeuksien yleissopimuksessa sekä lapsiasiavaltuutetun kannanotoissa korostetaan lapsen äänen ja osallisuuden esille nostamisen tärkeyttä kaikessa toiminnassa lasten kanssa.

LÄHTEET

- Alila, Kirsi & Parrila, Sanna 2011 Varhaiskasvatuksen arjen ja vuorovaikutuksen kehittämishaasteita. Teoksessa Kirsi Alila & Sanna Parrila (toim.) Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010. Oulu: Ediva, 155–167.
- Bygdeson-Larsson, Kerstin 2010. "Vi började se barnen och deras samspel på ett nytt sätt " : utveckling av samspelsdimensionen i förskolan med hjälp av Pedagogisk processreflektion / Kerstin Bygdeson-Larsson. Umeå : Umeå universitet, Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap.
- Cacciatore, Raisa 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2000. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hautamäki, Airi 2003. Kiintymyssuhdeteoria-teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 13-66.
- Heikka, Johanna; Hujala, Eeva & Turja, Leena 2009. Arvioinnista opiksi. Vantaa: Printel.
- Helsingin kaupunki 2011. Helsingin esiopetussuunnitelma. Viitattu 16.10.2014
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/65bb1c804a15b46a80a9e4b546fc4d01/olk_3105_liite_mky_esiopetusops.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=65bb1c804a15b46a80a9e4b546fc4d01
- Helsingin kaupunki 2007. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 18.10.2014
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6b1386a306067/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES

- Holkeri-Rinkinen, Liisa 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampere: Tampere University Press.
- Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 2 painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Järvinen, Mervi, Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kallio, Anja, Kerola, Kyllikki & Kujanpää, Sari 2012. Tunteesta tunteeseen - Ihmismielen tarinat sanoin ja kuvin. Tunnetaitojen oppimateriaali kasvatukseen ja erityiskasvatukseen. Ohjaajan opas harjoituskirjaan. Opetushallitus. Viitattu 1.12.2014.http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen
- Kanninen, Katja & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kataja, Jaakko; Jaakkola, Timo; Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kekkonen, Marjatta 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskursiivisilla näyttämöillä. Tampere: Tampere University Press.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2012. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Kirves, Laura & Stoor-Grenner Maria 2010b. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan.
- Kokkonen, Marja 2005. Avainasiana tunnetaidot: sosioemotionaaliset taidot perusopetuksessa. EriKa: Erityisopetuksen tutkimus- ja menetelmätieto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 2005/ 3, 14–15.
- Kokkonen, Marja 2010. Ihastuttavat, vihasuttavat tunteet. Juva: Bookwell.
- Kronqvist Eeva-Liisa & Kumpulainen Kristiina, 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOY-pro.

- Kuusela, Marjo & Lintunen, Taru 2010. Sosioemotionaalisten taitojen harjaantuttaminen ja tuki koulussa. Teoksessa Katja Joronen & Anna Koski (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen koulu yhteisössä. Tampere: Tampere University Press, 119-137.
- Kurvinen, Auli; Neuvonen, Sohvi; Sivén, Tuula; Vartiainen, Jari; Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2013. Lapsuus, erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.
- Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36 Viitattu 10.12.2014 Saatavissa www.nelliportaali.fi, Edilex -aineisto.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2011. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.
- Niemi, Martti 2012. Lapsen ominaisuudet, perheen resurssit ja vanhempi-lapsisuhde lapsen kehityksen ennustajana. Pitkittäistutkimus varhaislapsuudesta kouluikään. Väitöskirja, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto
- Nurmi, Jan-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: Wsoypro.
- Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nurmiranta, Hanna; Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa-lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628 § 1,2. Viitattu 30.11.2014
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta 2005. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: SanomaPro.
- Helsingin kaupunki 2008. Päiväkoti Kanervan VASU. Viitattu 16.10.2014
<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/9f5c3680-765e-4845-a31a-deb350b95bbb/Pk+Kanervan+vasu2008.pdf?MOD=AJPERES&CAID=9f5c3680-765e-4845-a31a-deb350b95bbb>

- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Selvitys esiopetuksen velvoittavuudesta.
Viitattu 25.1.2015
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/tr05.pdf?lang=fi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän raportti. Viitattu 26.1.2015
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/varhaiskasvatus1.html>
- Punamäki, Raija-Leena 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjami (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro 95-114.
- Salo, Saara & Mäkelä, Jukka 2007. Mim-vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja. Ikkävuodet 2-8. 2. painos. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.
- Sinkkonen, Jari 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Helsinki: Duodecim; 120:1866–73.
- Reunamo, Jyrki 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus: Erilaisia tapoja suhtautua muutokseen. Helsinki: WSOY.
- Stakes (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus) 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Helsinki: Stakes. Viitattu 16.10.2014.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Talentia 2014. Sosionomin kompetenssit. Viitattu 8.12.2014
http://www.talentia.fi/files/3798/SOSIONOMIEN_AMK_OSAAMISE_STA_I_11062014.pdf
- Tamminen, Tuula 2004a. Psykologiset tekijät. Teoksessa Moilanen, Irma; Räsänen, Eila; Tamminen, Tuula; Almqvist, Fredrik; Piha, Jorma & Kumpulainen, Kirsti (toim.) Lasten- ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 50-60.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Viitattu 30.11.2014
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut

Tilastokeskus 2009. Väkiluku postinnumeroalueittain. Viitattu 10.12.2014

<http://www.stat.fi/tup/posnro/vakilukupostinnumeroalueittain.pdf>

Valtioneuvoksen periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Vilkko-Riihelä, Anneli & Laine, Vesa 2007. Mielen maailma. Persoonallisuus ja mielenterveys. Helsinki: WSOY.

LIITE 1: TUNNETUOKIOT PRODUKTIO

Taulukossa 1 on esitelty tunnetuokiot produktion viisi toimintatuokiota. Taulukosta näkyvät tunnetuokioiden tavoitteet ja sisältö sekä toteutukseen tarvittavat tarvikkeet.

Teema	Tavoitteet	Sisältö	Tarvikkeet
Tunteiden sävyt	Tavoitteena on nimetä ja tunnistaa tunteita. Tavoitteena on myös herätellä ryhmää pohtimaan omia tunteita ja millaisia tunteita meillä on. Ensimmäisessä tuokiossa, tunnetaitojen pohtimiseen, viritäydytään miettimällä mitä tunteita meillä on. Ensimmäisessä toimintatuokiossa pohditaan: Mikä tuntuu hyvälle, mikä pahalle, mikä tekee iloiseksi, mikä surulliseksi?	Lapset nimeävät vuorotellen tunteita. Käydään yhdessä keskustelua siitä millaisia tunteita meillä on. Otetaan esille tunnetta vastaavat kirjoitetut laput. Lopuksi lapset saavat vielä ryhmitellä tunteet. Otsikot: ilon sävyt, surun sävyt, pelon sävyt, vihan sävyt (liite 1) sijoitetaan lasten eteen. Ryhmittelyssä apuna käytetään kuvia. Ilon sävyt kerätään auringon alle, surun sävyt sadepilven alle, pelon sävyt tummanpilven alle ja vihan sävyt ukkospilven alle. Ryhmittely tapahtuu yhdessä.	Kuvat, aurinko, sadepilvi, tummapilvi ja ukkospilvi. Tunnelaput mukailen kirjasta Perustunteiden sävyt. Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Juva: PS-kustannus.

Tunnehattu	Tavoitteena on harjoitella sosiaalisia taitoja, tunteista kertomista, toisen auttamista ja ystävällisen asian sanomista eli empatiakykyä. Tavoitteena on tiedostaa anteeksipyyttämisen, ystävällisyyden, reilun pelin ja auttamisen tärkeys.	Toisessa toimintatuokiossa pelataan koko ryhmän kesken tunnehattu peliä. Tunnehattu pelissä on erilaisia kysymyksiä, joita lapset yhdessä voivat pohtia. Tunnehattu pelissä sen lisäksi, että mietitään mitä voi sanoa, pohditaan myös sitä kuinka lapsi voisi toimia. Pelinkulku: Hatussa on erilaisia kysymyksiä ja väitteitä. Lasten tehtävänä on pohtia yhdessä vastaus kysymykseen.	Kysymyksiä ja väittämiä peliä varten.
Taikamatto	Tavoitteena taikamatto työskentelyssä on toimia ryhmässä ja yhteistyössä, kuunnella kaikkien mielipidettä ja tehdä sen pohjalta tarvittaessa kompromisseja. Tavoitteena on lisätä ryhmän kykyä ratkaista erilaisia haasteita yhdessä.	Kolmannessa toimintatuokiossa keskustetaan taikamatolla. Tässä tuokiossa ryhmä on jaettu kahdeksi pienryhmäksi. Tehtävä: Lapset nousevat taikamaton kyytiin. Kun, taikamatto on ilmassa, huomaamme	Tehtävässä tarvitaan yksi matto. TAIKAMATTO tarina mukailen kirjasta Katja, Jaakko; Jaakkola, Timo & Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeel-

		<p>sen olevan nurinpäin ja tämän häiritsevän laskeutumista. Ryhmän tehtävänä on keskustella keskenään rauhallisesti kaikkia ryhmän jäseniä kuunnellen. Tehtävässä harjoitellaan ryhmän jäsenten mielipiteiden kuuntelemista sekä huomioimista ja vuorovaikutustaitoja.</p>	<p>le! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: PS-kustannus.</p>
Labyrintti	<p>Tavoitteena on edistää ryhmän jäsenten välistä yhteistyötä, samalla harjoitellaan ystävällistä käytöstä. Tehtävän toteutuksessa tarvitaan luottamusta kaverin neuvoihin, sekä omaan itseensä. Tehtävän tavoitteena on onnistumisen kokeminen.</p>	<p>Labyrintti toteutetaan jakamalla lapset kahteen ryhmään. Ryhmiin jaon jälkeen lapset jaetaan pareihin. Parit muodostetaan siten, että pareista toinen on 1 ja toinen 2. Parien tehtävänä on vuorotellen piirtää läpi labyrintin silmät suljettuna, parinsa ohjeiden mukaisesti. Sitten vaihdetaan neuvojaa ja piirtäjää.</p>	<p>Tehtävää varten tarvittavat piirretyn labyrintin.</p>

Pantomiimi	Tavoitteena on kokeilla kuinka voi ilmaista omia tunteitaan. Tavoitteena on tunnistaa tunne ilman sanoja pelkästään havainnoimalla eleitä, ilmeitä ja sanatonta viestintää.	Tehtävä: Lapset tulevat yksin tai kaverin kanssa esittämään pantomiimia, eli ilman sanoja ja puhetta ainoastaan elein ja ilmein näyttelemään, eri tunteita. Lapset saavat itse valita tunteen, jonka haluaa näytellä. Ensimmäisessä toimintatuokiossa läpi käytyjä tunteita käytetään tässä hyödyksi.	Tilaa esiintyä. Aiemmin ensimmäisessä tuokiossa tehdyt tunteiden sävyt.
------------	---	---	---

LIITE 2: Tiedote vanhemmille

Hei!

Suoritan pedagogista harjoittelua lapsenne esikouluryhmässä.

Harjoittelun aikana tavoitteenani on toteuttaa opinnäytetyö produktio tunnetaitojen tukemisessa. Produktio toteutetaan kahtena päivänä. Produktio sisältää viisi tunnetuokiota. Työskentelyn teemoiksi valittiin tunteiden nimeäminen, empatia, yhteistyö, tunteiden ilmaisu. Tunnetuokioiden sisältönä on tunnistaa ja nimetä tunteita, harjoitella sosiaalisia taitoja sekä tunteista kertomista.

Kati Heinonen

Sosionomi/ lastentarhanopettaja -opiskelija

Diakonia-ammattikorkeakoulu

LIITE 3: Tunnetuokioiden arviointilomake varhaiskasvattajille

Miten produktio oli mielestäsi toteutettu?

Oliko toimintatuokioiden suunnittelussa huomioitu kohderyhmä?

Oliko tuokioiden sisältö onnistunut?

Onnistuttiinko tuokioiden toteutuksessa?

Produktion tavoitteena oli: innostaa lapsia pohtimaan tunteita ja tunnetaitoja sekä harjoitella vuorovaikutustaitoja ja tunne-taitoja. Onnistuttiinko arviosi mukaan tavoitteiden saavuttamisessa?

Kiitos vastauksistasi!

LIITE 4: TUNNETUOKIOT PRODUKTION MATERIAALIVIHKO

Esipuhe

Tunnetuokiot produktion materiaalivihkoon on koottu materiaalit viiden eri toimintatuokion ohjaamiseksi. Tunnetuokiot produktion on koottu materiaalia tunte taitojen kehityksen tukemiseksi. Tunnetuokiot produktion teemoina ovat: tunnistaa ja nimetä tunteita, harjoitella sosiaalisia taitoja sekä tunteista kertomista.

Kati Heinonen

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2015

SISÄLTÖ:

Tunteiden sävyt.....	50
Tunnehattu.....	52
Taikamatto.....	54
Labyrintti.....	56
Pantomiimi.....	57
Lähteet.....	58

Tunteiden sävyt

Tavoitteena on nimetä ja tunnistaa tunteita, jotta niitä voidaan käyttää jatkotyökentelyssä. Tavoitteena on myös herätellä ryhmää pohtimaan omia tunteita.

Tehtävä: Lapset nimeävät vuorotellen tunteita. Käydään yhdessä keskustelua siitä millaisia tunteita meillä on. Otetaan esille tunnetta vastaavat kirjoitetut laput. Lopuksi lapset saavat vielä ryhmitellä tunteet. Ryhmittely tapahtuu yhdessä ryhmän kesken. Otsikot: ilon sävyt, surun sävyt, pelon sävyt, vihan sävyt (liite 1) sijoitetaan lasten eteen. Ryhmittelyssä apuna käytetään kuvia. Ilon sävyt kerätään auringon alle, surun sävyt sadepilven alle, pelon sävyt tumman pilven alle ja vihan sävyt ukkospilven alle.

Ensimmäisessä tuokiossa, tunne-taitojen pohtimiseen, virittäydytään miettimällä mitä tunteita meillä on. Ensimmäisessä toimintatuokiossa pohditaan: Mikä tuntuu hyvälle, mikä pahalle, mikä tekee iloiseksi, mikä surulliseksi?

Perustunteiden sävyt mukailten kirjasta Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Juva: PS-kustannus.

Ilon sävyt:

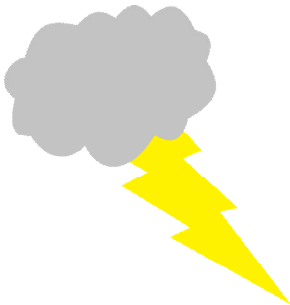
hilpeä, iloinen, riemastunut, helpottunut, huvittunut, innostunut, ihastunut, rakastunut, hullaantunut, hurmioitunut, onnellinen, heltynyt, inspiroitunut, levollinen, turvallinen, rauhallinen, luottavainen, tasa-painoinen, rento, vapautunut, tyytyväinen, toiveikas, päättäväinen, rohkea, voimakas, energinen

Surun sävyt:

surullinen, murheellinen, apea, haikea,

Pelon sävyt:

epävarma, neuvoton, avuton, jännittynyt, huolestunut, varautunut, turvaton, pelästynyt, hämmentynyt, ahdistunut, järkyttynyt, kauhistunut

Vihan sävyt:

äreä, kiukkuinen, suuttunut, harmistunut, pitkästynt, turhautunut, kyllästynyt

Tunnehattu

Tavoitteena on harjoitella sosiaalisia taitoja, tunteista kertomista, toisen auttamista ja ystävällisen asian sanomista eli empatiakykyä. Tavoitteena on tiedostaa anteeksi pyytämisen, ystävällisyyden, reilun pelin ja auttamisen tärkeys.

Pelinkulku: Hatussa on erilaisia kysymyksiä ja väitteitä. Lasten tehtävänä on tarkoitus pohtia yksin tai ryhmässä vastaus hatusta nostamaansa pulmalliseen kysymykseen. Jokainen nostaa vuorollaan oman kysymyksen tai väittämän.

Toisessa toimintatuokiossa pelataan koko ryhmän kesken tunnehattu peliä. Pelissä on mukana koko lapsiryhmä yhdessä. Tunnehattu pelissä on erilaisia kysymyksiä, joita lapset yhdessä voivat pohtia. Tilanteet ovat arjentalanteita, joita päiväkotiympäristössä kohdataan jatkuvasti. Tunnehattu pelissä sen lisäksi, että mietitään mitä voi sanoa, pohditaan myös sitä kuinka lapsi voisi toimia.

Kysymyksiä tunnehattuun:

- Ystäväsi on kadottanut uudet kenkensä, mitä voit sanoa hänelle?
- Eräs ystäväsi on voitontahtoinen, joskus hän jopa huijaa voittaakseen pelissä, mitä voisit sanoa hänelle? Kuinka hän voisi pelata reilua peliä?
- Huomaat jonkun itkevän pihalla. Mitä voit sanoa hänelle?
- Ystävälläsi on leikki kesken, haluaisit leikkiä samalla lelulla kuin hän, mitä sinun pitäisi tehdä?
- Huusit ystävällesi, koska hän sotki piirustuksesi. Miten teidän tulisi nyt toimia? Mitä voisitte sanoa toisillenne?
- Eräät lapset pelaavat lautapeliä, haluaisit mennä mukaan peliin, vaikka peli on jo puolivälissä. Mitä voisit sanoa?
- Aikuinen on puhelimesta ja haluat kysyä häneltä paljonko kello on, kuinka voisit toimia? Miten voisit kohteliaasti keskeyttää hänet?
- Ystävälläsi on uusi kampausi. Mitä voisit sanoa hänelle?
- Pyydät ystävällisesti ystävääsi pelaamaan kanssasi, mutta hän sanoo, ettei pidä kyseisestä pelistä?

- Vierustoverisi häiritsee keskittymistäsi kuiskimalla, etkä kuule ohjeita, miten toimit? Mitä voisit sanoa hänelle?
- Odotat kärsivällisesti vuoroasi keinuun, edellinen keinuja kuitenkin venyttää keinumistansa, miten toimit? Mitä voisit ehdottaa?
- Haluaisit saada uuden ystävän. Mitä voisit tehdä? Mitä voisit sanoa?
- Ystäväsi on kadottanut reppunsa. Miten voisit toimia? Mitä voisit sanoa hänelle?
- Ystävälläsi on uusi lelu. Mitä voisit sanoa hänelle?
- Pelleilit jonossa ja tulit vahingossa tuupanneeksi ystävääsi. Mitä voisit nyt sanoa hänelle?
- Vanhempasi ja aikuinen juttelevat keskenään. Haluaisit kertoa heille jotain. Mitä voisit tehdä tai sanoa?
- Suutut, kun ystäväsi ei halua leikkiä sinun valitsemaasi leikkiä. Miten voisit toimia? Mitä voisit sanoa hänelle?
- Huomaat, että ystäväsi itkee pöydän alla. Miten voisit toimia?
- Ystävälläsi on uusi hieno vaate. Mitä voisit sanoa hänelle?
- Olet odottanut vuoroasi jonossa. Ystäväsi ohittaa sinut. Mitä voisit sanoa? Kuinka voisit toimia?
- Ystäväsi on kadottanut hattunsa. Kuinka voisit toimia?

Taikamatto

Tavoitteena taikamatto työskentelyssä on toimia ryhmässä, kuunnella kaikkien mielipidettä ja tehdä sen pohjalta tarvittaessa kompromisseja. Tavoitteena on, että ryhmä toimii yhteistyössä. Tehtävän tavoitteena on lisätä ryhmän kykyä ratkaista erilaisia haasteita yhdessä.

Tehtävä: Lapset nousevat taikamaton kyytiin. Kun, taikamatto on ilmassa, huomaamme sen olevan nurinpäin ja tämän häiritsevän laskeutumista. Ryhmän tehtävänä on keskustella keskenään rauhallisesti kaikkia ryhmän jäseniä kuunnellen. Tehtävässä harjoitellaan ryhmän jäsenten mielipiteiden kuuntelemista sekä huomioimista ja vuorovaikutustaitoja.

TAIKAMATTO mukaillen kirjasta Kataja, Jaakko; Jaakkola, Timo; Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: PS-kustannus.

Tehtävän kesto on noin 20-30 minuuttia. Tehtävässä tarvitaan yksi matto.

Ryhmä asettuu nurinpäin asetetun maton päälle (valitaan matto johon kaikki ryhmän jäsenet mahtuvat, mutta ei liian suurta mattoa). Ryhmän tehtävänä on saada matto käännettyä oikein päin ilman, että ryhmän jäsenet siirtyvät syrjään matolta.

Viitetarina:

Onko kukaan halunnut koskaan lentää taikamatolla? (Yleensä ainakin joku on halunnut.) Ohjaaja kertoo toiveen toteutuvan nyt sillä ryhmä seisoo taikamatolla.

Matto lentää noin 30 metrin korkeudessa. Yllättäen matto alkaa käyttäytyä oudosti. Ryhmä huomaa, että matto on väärinpäin. Jotta laskeutuminen on turvallista, matto tulee kääntää oikein päin. Koska matto on korkealla ilmassa, ei sen päältä voi astua pois!

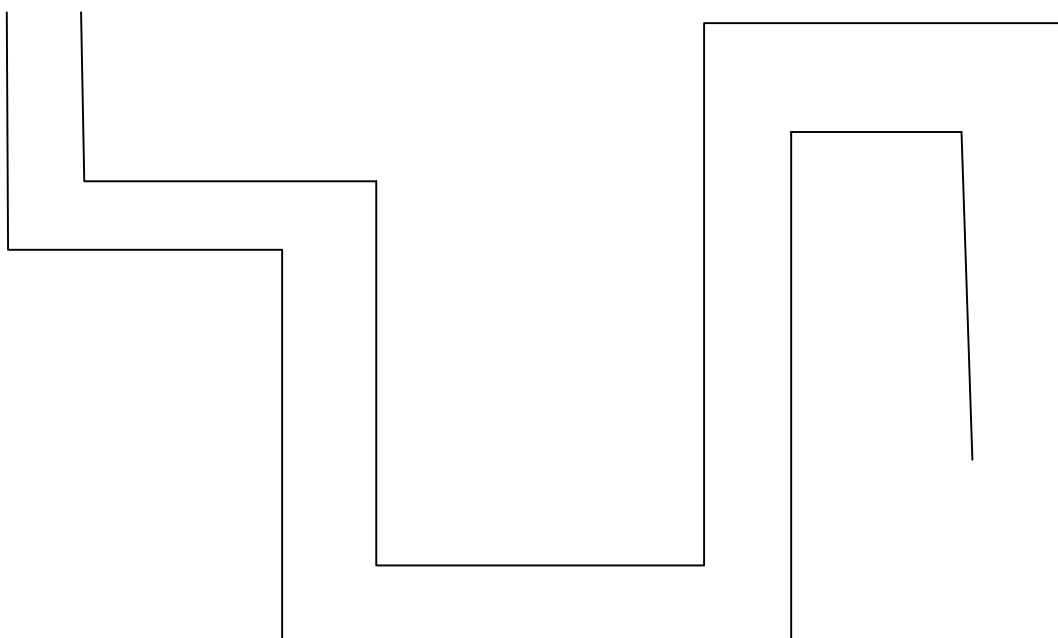
Huom! Matto kääntyy parhaiten, kun sen kääntäminen aloitetaan kulmasta. Mikäli ryhmä ei oivalla tätä, voi ohjaaja kertoa sen. Erilaisia ratkaisuja tehtävään: Aloitetaan tekemällä ensin pieni alku, jota laajennetaan pikkuhiljaa. (Kuin karamelli paperi.) Osallistujat siirtyvät käännetylle alueelle yksi kerrallaan. Toinen tapa kääntää matto on, että se käännetään pitkän laidan keskireunalta ristiin, jolloin matto kääntyy ja saadaan tyhjää tilaa. Ryhmän ollessa passiivinen heitä kannattaa kannustaa yrittämään ja kokeilemaan. Jos tehtävä ei etene, ohjaaja voi ottaa yhden lapsen apuopettajakseen, joka voi antaa ohjeita ryhmälle.

Labyrintti

Tavoitteena on edistää ryhmän jäsenten välistä yhteistyötä, samalla harjoitellaan ystävällistä käytöstä. Tehtävän toteutuksessa tarvitaan luottamusta kaverin neuvoihin, sekä omaan itseen. Tehtävän tavoitteena on onnistumisen kokeminen.

Labyrintti toteutetaan jakamalla lapset kahteen ryhmään. Ryhmiin jaon jälkeen lapset jaetaan pareihin. Parit muodostetaan siten, että pareista toinen on 1 ja toinen 2. Parien tehtävänä on vuorotellen piirtää läpi labyrintin silmät suljettuna, parinsa ohjeiden mukaisesti. Sitten vaihdetaan neuvojaa ja piirtäjää.

Kulje kynällä omenan reitti koriin labyrintin halki. Pidä silmät kiinni ja luota kaverin antamaan ohjeeseen, jotta löydät perille.

Pantomiimi

Tavoitteena on kokeilla kuinka voi ilmaista omia tunteitaan. Tavoitteena on tunnistaa tunne ilman sanoja pelkästään havainnoimalla eleitä, ilmeitä ja sanatonta viestintää.

Tehtävä: Lapset tulevat yksin tai kaverin kanssa esittämään pantomiimia, eli ilman sanoja ja puhetta ainoastaan elein ja ilmein näyttelemään, eri tunteita. Lapset saavat itse valita tunteen, jonka haluaa näytellä. Ensimmäisessä toimitatuokiossa läpi käytyjä tunteita käytetään tässä hyödyksi.

Perustunteiden sävyt mukailen kirjasta Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Juva: PS-kustannus.

Ilon sävyt:

hilpeä, iloinen, riemastunut, helpottunut, huvittunut, innostunut, ihastunut, rakastunut, hullaantunut, hurmioitunut, onnellinen, heltynyt, inspiroitunut, levollinen, turvallinen, rauhallinen, luottavainen, tasa-painoinen, rento, vapautunut, tyytyväinen, toiveikas, päättäväinen, rohkea, voimakas, energinen

Surun sävyt:

surullinen, murheellinen, apea, haikea,

Pelon sävyt:

epävarma, neuvoton, avuton, jännittynyt, huolestunut, varautunut, turvaton, pelästynyt, hämmentynyt, ahdistunut, järkyttynyt, kauhistunut

Vihan sävyt:

äreä, kiukkuinen, suuttunut, harmistunut, pitkästynyt, turhautunut, kyllästynyt

Lähteet:

Kataja, Jaakko; Jaakkola, Timo; Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nurmi, Päivi (toim.) 2013. Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus.